

УПРАВЛІННЯ ЦЕНТРОМ ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлено, що управління центром довузівської підготовки майбутніх студентів у системі "загальноосвітня школа – вищий навчальний заклад" є перехідною ланкою від загальної середньої до вищої професійної освіти.

Ключові слова: довузівська підготовка, довузівська освіта, управління довузівської підготовки майбутніх студентів, безперервна освіта.

Успішне здійснення соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, значною мірою залежать від висококваліфікованих фахівців, рівня їх теоретичної і професійної підготовки. У Законах України "Про освіту" (1991), "Про професійно-технічну освіту" (1998), "Про загальну середню освіту" (1999), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті (2001) акцентовано на необхідності підвищення загальнокультурного рівня випускників і їх професійної орієнтації. Життєво важливим й актуальним в умовах сьогодення є управління системою довузівської підготовки майбутніх студентів, що сприяє формуванню інтелектуального потенціалу нації; забезпечення професійної самореалізації особистості, задоволенню потреб суспільства й держави у кваліфікованих і конкурентноспроможних на ринку праці спеціалістах.

Змінюється освітня парадигма, концептуальні підходи до управління, модернізується зміст довузівської підготовки абітурієнтів до вступу у вищі навчальні заклади. Нинішні процеси перебудови, що проходять у країні, спрямовані на вдосконалення всієї системи суспільних відносин, а тому стосуються цілого комплексу проблем освіти, навчання, виховання і розвитку підростаючого покоління. Освіта покликана реалізувати свою основну соціальну функцію – формування цілісної, всебічно розвинутої особистості, відданої інтересам Української держави; створити умови для опанування загальнокультурними і професійними знаннями, формування гнучкості мислення, впевненість у собі, готовність сприймати та застосовувати нову інформацію, швидко адаптуватися в різних ситуаціях. Модернізаційні зміни зумовлюють необхідність у переосмисленні традиційних уявлень про кінцеву мету і завдання освіти, у розробці принципів її організації та змісту, форм, методів, структури управління довузівською підготовкою майбутніх студентів.

Йдеться не просто про вдосконалення управління навчально-виховним процесом у вузах, а й про реалізацію науково обґрунтованої єдиної системи безперервної освіти, в якій однією з провідних ланок є довузівська підготовка майбутніх студентів. Вона передбачає реалізацію соціального замовлення суспільства на формування в них інтелектуальних, вольових та емоційних рис, ціннісних орієнтацій, прагнень до знань, що дасть змогу майбутнім студентам діяти вільно, продуктивно й ефективно. У зв'язку з цим головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління фахівців, формуванні у них сучасного світогляду, пізнавальної самостійності, підвищенні їхньої загальної культури, професійної кваліфікації.

У сучасному світі важливо, щоб освіта давала людині нові життєві стратегії, життєву компетентність, сприяла мобільності її соціальної поведінки, тому що саме це дозволяє особистості подолати кризові настрої, професійно самореалізуватися та обрати свій шлях у професійному зростанні. Рівень розвитку будь-якої цивілізації, безперечно, пов'язаний зі станом її духовності. Історія становлення людства яскраво свідчить про те, що як тільки у суспільстві матеріальне, аморальне піднімалося над духовністю, гинули цивілізації. Сучасному етапу розвитку суспільства притаманні нетерпимість, агресивність, невизначеність. За останні десятиріччя в системі соціально-моральних цінностей відбулися кардинальні зміни. Тому не випадково в останні роки в науці формується нова парадигма освіти й виховання, спрямована на створення соціокультурних і психологічних умов,

сприятливих інтенсивному самоствердженню і самовдосконаленню особистості. Головною метою зусиль освітніх установ стає найповніше розкриття можливостей і здібностей особистості, виховання спроможності в мінливій реальності спиратися передусім на власні сили, власний розум і волю, загальнолюдські якості; сприяння професійному вибору майбутньої професії.

На шляху державотворення України особливе місце, роль і значення належить освіті. Докорінна зміна підходів до неї і соціокультурної політики загалом, яку переживає сучасний світ, акцентує увагу на розвитку людини, її особистісних якостей. Людина – вічний творець духовних і матеріальних благ, носій цивілізації, її політичного і освітнього поступу.

Мета нашої статті – показати, що управління центром довузівської підготовки майбутніх студентів у системі "загальноосвітня школа – вищий навчальний заклад" є перехідною ланкою від загальної середньої до вищої професійної освіти. Тому вважаємо за потрібне уточнити сутність понять "управління" освітньою організацією і окреслити специфіку поняття "управління довузівською підготовкою", "довузівське навчання", "довузівська освіта".

Результати аналізу тлумачень дефініції "управління" свідчить, що існують десятки її визначень; вона представлена термінологічним розмаїттям, яке проявляється при спробі дослідників охарактеризувати дане поняття з наукових позицій. Більшість дослідників, розкриваючи суть дефініції "управління" як взаємозв'язок суб'єкта та об'єкта управління, використовували поняття "вплив", інша частина – як спосіб взаємозв'язку послуговувалася поняттям "взаємодія". Семантичний аналіз визначень поняття "управління" показує, що основними його компонентами є такі кібернетичні характеристики управління, як суб'єкт і об'єкт – керована система, зв'язки між керованою та керуючою підсистемами, мета, система.

В. Маслов розглядає управління освітньою організацією з позиції системного підходу, як "цілеспрямовану систему забезпечення стійкого існування й розвитку іншої конкретної системи (об'єкта, процесу) закономірностей, принципів, змісту, структури, специфіки суб'єктивно-об'єктивних взаємодій, форм і методів, що властиві конкретній системі, яка управляється" [1].

Н. Островерхова, Л. Даниленко дають таке визначення: Управління – це цілеспрямований вплив керівника на діяльність колективу та навчальний процес з метою забезпечення максимального результату у навчанні та вихованні учнівської молоді. Управління – це складна і багатогранна сфера діяльності керівника, в якій поєднуються аспекти організаційного, педагогічного, соціального, психологічного та технічного характеру; це процес переводу складної динамічної системи з одного якісного стану в інший [2].

У сфері освіти управління є структурним компонентом соціального управління і самостійною сферою професійної діяльності людини. Воно за цих умов є засобом забезпечення спільної діяльності, функціонування і розвитку освітньої системи. Аналіз основних концептів поняття "управління" і врахування ролі і призначення довузівської освіти дозволяє розкрити сутність поняття "управління центром довузівської підготовки".

Управління є специфічною функцією центру довузівської підготовки, розглядається як відкрита освітня система, що забезпечує її життєдіяльність, реалізацію поставленої прогностичної та концептуальної мети і програми, цілеспрямовану динаміку розвитку. Управління центром довузівської підготовки є суспільнозначуща діяльність, що проводиться з метою забезпечення й упорядкованості спільних дій колективу в інтересах ефективного виконання місії та завдань, тобто розвиток професійно-зорієнтованої особистості та здійснення допрофесійної підготовки.

Довузівська освіта представляє специфічну педагогічну категорію, що відрізняється від довузівського навчання. Якщо останнє ставить своєю метою встановлення відповідного рівня знань, умінь і навичок слухачів вимогам приймальної комісії вузу, то довузівську освіту, опираючись на праці П.Підкасистого, І.Підласого, В.Полонського, І.Харламова та інших, розглядаємо як складне системне утворення. Довузівська освіта – це процес і

результат оволодіння слухачами системою наукових знань, пізнавальних умінь та навичок, і формування на цій основі світогляду, моральних та інших індивідуально-психічних якостей особистості, розвиток її творчих сил та здібностей в освітньо-інформаційному просторі центру довузівської підготовки. Довузівська освіта в системі педагогічних наук не виділена в окрему галузь. Це пов'язано з її проміжним положенням між педагогікою середньої і вищої школи, що не дозволяє відокремити оригінальні галузі теоретичних і прикладних даних, фундаментальних уявлень про закономірності нових галузей педагогіки, освіти, виховання, управління їх структурами. Крім цього, чіткому визначенню місця довузівської підготовки в системі педагогічних наук заважає її допоміжний характер, відсутність спеціалізованих освітніх закладів, а також існуюча стійка педагогічна практика, згідно якій підготовку до вступу у вищі навчальні заклади здійснює середня школа [3; 4; 5; 6].

Розглядаючи довузівську освіту як складову безперервної освіти, необхідно зазначити принципові основи системи безперервної освіти:

- цілісність освіти, інтеграція всіх її підсистем (цільового, інституційного і процесуального аспектів);
- наступність всіх ланок і підсистем освіти;
- безперервність освіти, що забезпечує поступовий розвиток особистості фахівця;
- координація всіх структур різних рівнів освіти;
- можливість вільного входу у систему освіти кожного її учасника;
- фундаментальність – наукова обґрунтованість і висока якість психологічної, предметної, соціогуманітарної і загальнокультурної підготовки;
- універсальність – повнота набору дисциплін, що забезпечують базову підготовку в єдності з професійною і загальнокультурною;
- варіативність – гнучке сполучення обов'язкових базових і профільних дисциплін;
- практична спрямованість освіти;
- реалізація суб'єктно-діяльнісного підходу у системі безперервної освіти.

Існує декілька форм організації підготовки майбутніх студентів до вищих навчальних закладів: курси підготовки молоді до вступу у вищі навчальні заклади, підготовчі відділення, факультети довузівської підготовки, ліцеї, центри довузівської підготовки. Аналіз стану функціонуючих інститутів допрофесійної підготовки свідчить, що дана система стримує свій розвиток в силу цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних причин. Основними з них є:

- недостатнє фінансування і матеріально-технічне забезпечення допрофесійної підготовки;
- низький рівень науково-методичного забезпечення навчального процесу;
- відсутність відповідного кадрового забезпечення;
- недосконалість системи відбору в заклади допрофесійної підготовки;
- недостатнє впровадження технологій навчання, інформаційно-комунікаційних, що ефективно впливають на становлення особистості майбутнього фахівця;
- неврегульованість механізму взаємодії допрофесійної підготовки з наступною вищою освітою.

Управління довузівською підготовкою майбутніх студентів тісно взаємопов'язані з організацією професійної орієнтації, самовизначенням, відбору і професійного навчання учнів у старшій школі і потребують системного аналізу з метою удосконалення системи довузівської освіти та виявлення специфіки управління нею в умовах ринку.

Ученими встановлено, що при організації відбору слухачів і професійному відборі абітурієнтів на фахові спеціальності слід враховувати освітній, соціально-психологічний, медичний і психофізіологічний компоненти.

Науковий доробок у контексті розв'язання проблеми управління удосконаленням підготовки висококваліфікованих фахівців систематизовано у такий спосіб:

- визначення рис та якостей особистості фахівця-педагога;
- базові моделі особистості фахівця-педагога ;
- моделювання професіограм фахівця-педагога ;

- проектування шляхів удосконалення підготовки фахівців на основі реалізації особистісного потенціалу;
- діагностики професійно важливих здібностей та рис характеру особистості;
- визначення компонентів, критеріїв організації професійного відбору майбутніх студентів.

Довузівська підготовка в системі неперервної освіти посідає особливе місце і визначається як процес оволодіння слухачами науковими знаннями, пізнавальними вміннями і навичками; формування світогляду, моральних та особистих якостей, розвитку творчих сил та здібностей слухачів в освітньо-інформаційному просторі.

Накопичений досвід організації довузівської підготовки учнівської молоді протягом багатьох років за допомогою різних форм і методів практичної підготовки та профорієнтаційної роботи свідчить про її важливість і доцільність на всіх історичних етапах розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маслов В.И. Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ.– К.: ЦИУУ, 1990. – 258 с.
2. Островерхова Н.М., Даниленко Л.И. Эффективность управления загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект. – К.: Школяр, 1996. – 302 с.
3. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. Теоретико-экспериментальные исследования. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.
4. Підласий І.П, Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя // Рідна школа. – 1998. -№1. – С. 53.
5. Полонский В.М. Оценка знаний школьников. – М., Просвещение, 1987. – 223с.
6. Харламов И.Ф. Теоретические и методологические проблемы комплексного подхода к обучению и воспитанию учащихся // Сов.педагогика. – 1980. – №7. – С.37–41.

Фатеева Э.М.

УПРАВЛЕНИЕ ЦЕНТРОМ ДОВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКИ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье освещены основные аспекты управления центром довузовской подготовки будущих студентов в системе "общеобразовательная школа – высшее учебное заведение", который является связующим звеном между средним и высшим образованием.

Ключевые слова: довузовская подготовка, довузовское образование, управление довузовской подготовкой будущих студентов, непрерывное образование.

Fateeva E.M.

MANAGEMENT OF THE CENTRE OF PRE-UNIVERSITY TRAINING AS PSYCHOLOGY AND PEDAGOGICAL PROBLEM

The article deals with the main aspects of management of the centre of preuniversity training of the forthcoming students in the system, named as "comprehensive school is the higher educational institution", which is linking element between the secondary and higher education.

Key words: pre-university training, pre-university education, management of preuniversity training of the forthcoming students, continuous education.